

Legendarische VELDHEREN II

De onoverwinnelijke generaals
van het jaar duizend tot Napoleon

ANDREW ROBERTS (red.)

Legendarische Veldheren II

LEGENDARISCHE VELDHEREN II

Andrew Roberts

Omniboek

© 2011 Uitgeverij Omniboek - Utrecht
Postbus 13288, 3507 LG Utrecht
www.uitgeverijomniboek

Compilation copyright © 2008, 2009 Quercus Publishing Plc, originally published in two volumes entitled **The Art of War: Great Commanders of the Ancient and Medieval World 1500BC to AD 1600**, and **The Art of War: Great Commanders of the Modern World 17th -20th Centuries**.

First published in the UK by Quercus Publishing Plc

Vertaling: Arnout van Cruyningen
Omslagontwerp: Van Soelen Communicatie, Zwaag
Opmaak binnenwerk www.garage-bno.nl

ISBN: 978 90 5977 533 6
NUR: 681

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen, of enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

INHOUDSOPGAVE

INLEIDING	7	HENDRIK V VAN ENGELAND	113
		Robert Hardy	
DE AUTEURS	9	JEANNE D'ARC	125
		Anne Curry	
WILLEM DE VEROVERAAR	17	SULTAN MEHMET II	137
John Gillingham		John Julius Norwich	
BOHEMUND I	27	HERNÁN CORTÉS	147
Jonathan Phillips		Felipe Fernandez-Armesto	
FREDERIK BARBAROSSA	37	SÜLEYMAN DE GROTE	159
Jonathan Phillips		John Julius Norwich	
DZJENGIS KHAN	47	GONZALO DE CÓRDOBA	171
Justin Marozzi		Niccolò Capponi	
KOEBLAI KHAN	59	AKBAR DE GROTE	181
Justin Marozzi		Francis Robinson	
ALEXANDER NEVSKI	71	ODA NOBUNAGA	193
Isabel de Madariaga		Stephen Turnbull	
BAIBARS	81	WILLEM VAN ORANJE	205
Jonathan Phillips		Arnout van Cruyningen	
TIMOER LENK	91	MAURITS VAN NASSAU	215
Justin Marozzi		John Childs	
DE ZWARTE PRINS	103	PRINS FREDERIK HENDRIK	227
Jonathan Sumption		Arnout van Cruyningen	

GUSTAV ADOLF 237

Stephen Brumwell

GRAAF TILLY 249

John Childs

OLIVER CROMWELL 261

Antonia Fraser

BURGGRAAF VAN TURENNE 273

John Childs

HERTOG VAN MARLBOROUGH 285

Charles Spencer

PRINS EUGENIUS VAN SAVOYE 297

Charles Spencer

KAREL XII 311

Stephen Brumwell

MAURITS VAN SAKSEN 323

John Childs

FREDERIK DE GROTE 335

Giles MacDonogh

ROBERT CLIVE 347

Robert Harvey

JAMES WOLFE 359

Stephen Brumwell

NATHANAEL GREENE 371

Stephen Brumwell

INLEIDING

Dit is het tweede boek van drie met lessen van de grootste en belangrijkste veldheren uit de wereldgeschiedenis over de kunst van het oorlogvoeren. Door hun krijgskundig talent te bestuderen, kunnen we veel te weten komen over wat er nodig was om mannen te leiden in het wreedste en meest veeleisende aspect van het menselijk bestaan: de strijd op leven en dood.

Andrew Roberts publiceerde de Engelse editie in twee delen en verdeelde de veldheren in voor en na de uitvinding van het buskruit. In Nederland besloeg het eerste deel de periode voor het jaar duizend. In dit deel beginnen hij en zijn uitmuntende groep historici in het nieuwe millennium met Willem de Veroveraar, om vlak voor Napoleon Bonaparte te eindigen. Bovendien is ook de Nederlandse historicus Arnout van Cruyningen opgenomen met twee toegevoegde hoofdstukken over Frederik Hendrik en Willem van Oranje.

Zoals bij alle boeken met deze opzet, is de selectie van de opgenomen figuren subjectief. Het voornaamste criterium was niet het aantal zeges of veroverde gebieden, maar of de veldheren een bijzonder talent hadden. Een talent dat in de muziek Mozart kenmerkt of in de natuurkunde Newton. Alle generaals in dit deel toonden zo'n buitengewoon inzicht, dat opname in dit werk rechtvaardigt.

Alle veldheren konden meedogenloos zijn, hadden een scherp intellect gemeen en waren zeer pragmatisch en berekenend. Maar ook hun verbazingwekkende vermogen tot herstel na een nederlaag hebben ze gemeen. Hoe getalenteerd de generaals ook waren, ze moesten allemaal zware tegenslagen incasseren. Niemand bleef ongeslagen. Maar onaangedaan kwamen ze terug, ze hadden hun les geleerd en waren vastbesloten deze fouten niet opnieuw te maken. In die zin bevat dit boek lessen die ook buiten het bereik van de militaire geschiedenis hun waarde hebben.

De uitgever

DE AUTEURS

Stephen Brumwell

Dr. Stephen Brumwell is als freelanceauteur en historicus gevestigd in Amsterdam. Na zijn middelbare school werkte hij aanvankelijk als journalist; op latere leeftijd studeerde hij aan de universiteit van Leeds. Na zijn doctoraal examen Geschiedenis kreeg Brumwell een beurs van de British Academy voor onderzoek naar de achttiende-eeuwse historie van Noord-Amerika. Zijn proefschrift verscheen in 2002 bij Cambridge University Press onder de titel *Redcoats: The British Soldier and War in the Americas, 1755-1763*. Nadien publiceerde hij nog *White Devil: A True Story of War, Savagery, and Vengeance in Colonial America* (2004) en *Paths of Glory: The Life and Death of General James Wolfe* (2006). Brumwells boeken zijn bijzonder goed ontvangen door zowel specialisten als belangstellende lezers. Hij werkt thans aan een biografie over George Washington.

Niccolò Capponi

Niccolò Capponi groeide op in Florence in een Engels-Italiaans milieu en ontwikkelde in zijn jeugd al een passie voor geschiedenis. Hij behaalde zijn doctorstitel aan de universiteit van Padua en was als stafflid verbonden aan het Medici-archieffproject. Zijn goed ontvangen *Victory of the West: The Story of the Battle of Lepanto* werd in 2006 door Macmillan uitgegeven.

John Childs

John Childs, die zijn opleiding genoot aan de universiteit van Hull en King's College in Londen, is hoogleraar Militaire Geschiedenis en directeur van het Centrum voor Militaire Geschiedenis aan de universiteit van Leeds. Hij verrichtte baanbrekend onderzoek naar het militaire gebruik van land en leverde bijdragen aan de *Dictionary of Military History*. Hij publiceerde ook een aantal boeken over Europese legers en oorlogvoering in de zeventiende en achttiende eeuw, in het bijzonder een trilogie over de sociale en politieke geschiedenis van het Britse leger van 1660 tot 1702, een studie over de Negenjarige Oorlog, en zeer recent *Warfare in the Seventeenth Century* (2001) en *The Williamite Wars in Ireland 1688-1691* (2007). Hij werkt thans aan een geschiedenis van de Spaanse Successieoorlog. John Childs is voorzitter van de Royal Armouries Development Trust en van het Battlefields Panel of English Heritage.

Arnout van Cruyningen

Arnout van Cruyningen is freelancehistoricus, gespecialiseerd in Europese Dynastieke Geschiedenis. Hij studeerde aan de Radboud Universiteit Nijmegen. Van Cruyningen werkte mee aan de Winkler Prins Encyclopedie van het Koninklijk Huis (2005) en van zijn hand is een groot aantal artikelen en boeken over het Huis Oranje-Nassau verschenen. Zijn meest recente publicaties zijn *Vorsten van Nederland: 2000 jaar stadhouders, koningen en keizers in de Nederlandse geschiedenis* (Omniboek 2009) en een biografie van de dochter van koning Willem I, *Prinses Marianne* (Omniboek 2010).

Anne Curry

Anne Curry studeerde aan de universiteit van Manchester en begon haar academische loopbaan aan de universiteiten van Teesside en Reading, voordat zij in 2004 hoogleraar Middeleeuwse Geschiedenis werd aan de universiteit van Southampton. Zij is bekend vanwege haar onderzoek naar de vijftiende-eeuwse fase van de Honderdjarige Oorlog en vooral vanwege het gedetailleerde onderzoek naar de legers van die tijd, dat aanleiding was voor haar grote herinterpretatie van de Slag bij Azincourt, en de opzet van een online database, www.medievalsoldier.org, waarin alle bij naam bekende Engelse soldaten zijn opgenomen die tussen 1369 en 1453 onder de wapenen waren. Het nieuwe project waaraan zij werkt heeft betrekking op vrouwen en oorlogvoering. Tot haar belangrijkste publicaties behoren *Agincourt: a New History* (Tempus Publishing, 2005), *The Hundred Years War* (Macmillan Press, 1993, tweede ed. Palgrave, 2003) en *The Battle of Agincourt: Sources and Interpretations* (Boydell Press, 2000). Ook gaf ze de *Rolls* van het Engelse parlement uit de jaren 1422 tot 1454 uit. Anne Curry is op dit moment voorzitter van de Historical Association en was vicevoorzitter van de Royal Historical Society.

Felipe Fernandez-Armesto

Felipe Fernandez-Armesto is Prince of Asturias Professor aan de Tufts universiteit in Massachusetts en Professorial Fellow van Queen Mary aan de universiteit van Londen. Onder zijn talrijke onderscheidingen zijn de Spaanse Premio Nacional de Investigación, de John Carter Brown Medal, de Caird Medal en de boekenprijs van de World History Association. Zijn journalistieke werk verschijnt in Spanje, Engeland en de Verenigde Staten. Hij is de langstzittende presentator van *Analysis* op BBC Radio 4 en coauteur van de tiendelige CNN-reeks *Millennium*, gebaseerd op zijn boek *Millennium: een geschiedenis van de laatste duizend jaar* (Contact, 1995). Recente uitgaven van zijn hand zijn *Reformatie: het christendom en de wereld 1500-2000* (Anthos, 1997); *Dus jij denkt dat je een mens bent? Een korte geschiedenis van de mensheid* (Prometheus/Bert Bakker, 2005); *Amerigo: The Man Who Gave His*

Name to America (Weidenfeld & Nicolson, 2006); *Pathfinders: A Global History of Exploration* (Oxford University Press, 2006); *The Americas: A History of Two Continents* (Weidenfeld & Nicolson, 2003); en *Food: A History* (Macmillan, 2001), dat een prijs won van de Internationale Vereniging van Culinaire Professionals voor het beste werk over gastronomie.

Antonia Fraser

Sinds 1969 heeft Lady Antonia Fraser veel historische werken gepubliceerd die stuk voor stuk bestsellers zijn geworden, waaronder het bekroonde *Mary Queen of Scots* (1969); *Cromwell: Our Chief of Men* (1973); *The Six Wives of Henry VIII* (1992); het meermalen bekroonde *The Gunpowder Plot: Terror and Faith in 1605* (1996); en *Marie Antoinette* (2001). Antonia Fraser ontving in 1999 een hoge Britse koninklijke onderscheiding en kreeg in 2000 de Norton Medlicott Medal van de Historical Association. Zij was gehuwd met toneelschrijver Harold Pinter en woont in Londen.

John Gillingham

John Gillingham studeerde Geschiedenis in Oxford en München. Hij is Fellow van de British Academy en emeritus hoogleraar Geschiedenis van de London School of Economics and Political Science, waar hij meer dan dertig jaar doceerde. Hij kreeg in 1997 de Prix Guillaume le Conquérant toegekend en was vijf jaar lang (2000 tot 2004) directeur van de *Battle Conference on Anglo-Norman Studies* die jaarlijks samenkomt op het slagveld van de Slag bij Hastings. Drie van zijn essays over oorlog werden herdrukt in *Anglo-Norman Warfare*, onder redactie van Matthew Strickland (Boydell Press, 1992). Ook leverde hij een bijdrage aan *Medieval Warfare: A History*, onder redactie van Maurice Keen (Oxford University Press, 1999). Zijn recentste boeken zijn *The Wars of the Roses: Peace and Conflict in Fifteenth Century England* (Phoenix Press, 2001); *The Angevin Empire* (Hodder, 2001); *The English in the Twelfth Century: Imperialism, National Identity and Political Values* (Boydell Press, 2000); en *Richard I* (Yale University Press, 1999).

Robert Hardy

Robert Hardy, commandeur in de Orde van het Britse Rijk, is een internationaal bekende acteur met een indrukwekkende carrière in theater en film en op televisie. Hij is bovendien een militair historicus, gespecialiseerd in de middeleeuwen. Tijdens de Tweede Wereldoorlog studeerde hij een jaar aan Magdalen College, Oxford, waar hij een leerling was van C.S. Lewis en J.R.R. Tolkien. Daarna ging hij in dienst om opgeleid te worden tot piloot bij de Royal Air Force. Na de demobilisatie maakte hij zijn studie af. Zijn carrière als acteur bracht hem naar London, New York, Californië, Parijs en Stratford-upon-Avon, en onder zijn vele rollen

waren die van Henry V, Hamlet, Siegfried Farnon en Cornelius Fudge. Hij speelde verschillende keren Winston Churchill in films, op televisie en op het toneel, onder andere in het Frans in Robert Hosseins spectaculaire theaterproductie *Celui qui a dit 'NON'* (1999-2000).

Hardy is een erkend expert op het gebied van de laatmiddeleeuwse langboog, waarover hij veel publiceerde: *Longbow: A Social and Military History* (Patrick Stephens Ltd, 2006) en *The Great War Bow* (The History Press, 2005) met professor Matthew Strickland. Ook schreef hij verschillende hoofdstukken in verzamelbundels over de middeleeuwen. Hij geeft veelvuldig lezingen, zoals in 2001 in het Parijse Musée de l'Armée. Hij is Fellow van de Society of Antiquaries, eredoctor in de Letteren aan de universiteiten van Reading, Durham en Portsmouth en adviseur en bestuurder van de Mary Rose Trust. Ten slotte was hij enkele jaren bewindvoerder van de Koninklijke Wapenkamers in de Tower van London.

Robert Harvey

Robert Harvey heeft onder meer gewerkt als columnist voor de *Daily Telegraph*, als redacteur van *The Economist* en als parlementslid. Hij is de auteur van een groot aantal boeken, waaronder een populaire biografie van Lord Cochrane. In het verleden maakte hij deel uit van het Foreign Affairs Committee van het Britse Lagerhuis, en schreef hij over buitenlandse zaken in de *Daily Telegraph*. Hij publiceerde onder andere de boeken *Portugal, Birth of a Democracy* (1978); *The Undeclared: The Rise, Fall and Rise of Modern Japan* (1994); *Liberators* (2000); en *Cochrane* (2000). Robert Harvey woont in Powys in Wales.

Giles MacDonogh

Giles MacDonogh ging naar school in Londen en bezocht de universiteiten van Oxford en Parijs, waar hij Moderne Geschiedenis studeerde en vervolgens onderzoek verrichtte. Hij publiceerde twaalf boeken, waarvan zes over de geschiedenis van Duitsland. Hij heeft biografieën gepubliceerd van Frederik de Grote (1999), keizer Wilhelm II en verzetsman Adam von Trott. Daarnaast heeft MacDonogh de geschiedenis van Pruisen en Berlijn beschreven. Zijn recente boek *After the Reich* (2007) gaat over Duitsland en Oostenrijk aan het eind van de Tweede Wereldoorlog. In 2009 publiceerde hij *1938: Hitler's Gamble*. MacDonogh heeft voor de belangrijkste Britse kranten geschreven, zoals *The Times*, *Financial Times* en *The Guardian*, en colleges verzorgd aan universiteiten in Frankrijk, Duitsland, Italië en Bulgarije. Hij vertaalt ook historische boeken uit het Frans en Duits in het Engels.

Isabel de Madariaga

Isabel de Madariaga werd in Schotland geboren en in Zwitserland, Spanje, Frankrijk en Engeland opgeleid. Ze studeerde Russische taal- en letterkunde aan het instituut voor Slavische en Oost-Europese Studies van de universiteit van Londen, waar ze haar proefschrift *Geschiedenis* afrondde, gepubliceerd onder de titel *Britain, Russia, and the Armed Neutrality of 1780* (Yale University Press en Hollis and Carter, 1963). Na een paar jaar als assistent-redacteur van de *Slavonic and East European Review* werd ze achtereenvolgens aangesteld als docent Geschiedenis aan de universiteit van Sussex, hoofddocent aan de universiteit van Lancaster (1970), Reader in Russische Studies, professor en emeritus hoogleraar aan het instituut voor Slavische en Oost-Europese Studies van de universiteit van Londen. Ze is Fellow van de British Academy, van de Royal Historical Society, en corresponderend lid van de Koninklijke Spaanse Academie voor Geschiedenis. Ze heeft voornamelijk over Catharina II en het achttiende-eeuwse Rusland geschreven. Haar *Ivan the Terrible* (Yale University Press) werd in 1985 gepubliceerd.

Justin Marozzi

Justin Marozzi is historicus en adviseur op het gebied van politieke en veiligheidsrisico's in voormalige conflictgebieden. De gewezen buitenlandcorrespondent van de *Financial Times* is Fellow van de Royal Geographical Society en heeft veel reisboeken en werken gepubliceerd over migraties en de geschiedenis van de moslimwereld. Zijn eerste boek, *South from Barbary* (Harper Collins, 2001), vertelde het verhaal van een bijna tweeduizend kilometer lange expeditie op een kameel door Libië. Zijn zeer goed ontvangen biografie over de veertiende-eeuwse veroveraar en veldheer Timoer is van recenter datum. Zijn nieuwste boek, *The Man Who Invented History: Travels with Herodotus* (John Murray, 2008) is gebaseerd op reizen in Turkije, Irak, Egypte en Griekenland. Marozzi is getrouwd en woont in Norfolk en Londen.

John Julius Norwich

John Julius Norwich is de auteur van geschiedenissen over Sicilië onder de Noormannen, Venetië, Byzantium en het Middellandse Zeegebied. Hij schreef ook over de berg Athos, de Sahara, Engelse architectuur, Shakespeares historische drama's en het negentiende-eeuwse Venetië. Hij werkt thans aan een boek over het pausdom en aan zijn memoires. Sinds 1970 publiceert hij jaarlijks een pamfletten-anthologie, onder de titel *A Christmas Cracker*. Norwich heeft een dertigtal documentaires voor de BBC gemaakt en was vier jaar lang voorzitter van het panel bij het televisiespel *My Word!* Drie jaar lang presenteerde hij zes avonden per week het programma *Evening Concert* op Classic FM. De voormalige bestuurder van Colnaghi, de oudste kunsthandel van Londen, is tevens erevoorzitter

van het *Venice in Peril Fund* en voorzitter van het Wereld Monumenten Fonds in Groot-Brittannië. Hij geeft regelmatig lezingen over kunstgeschiedenis, architectuur en muziek. In 2006 en 2007 gaf hij een week lang elke avond onemanshows in twee theaters in Londen, waarbij hij uit zijn *Christmas Crackers* voorlas en zong bij de piano.

Jonathan Phillips

Jonathan Phillips is hoogleraar Geschiedenis van de Kruistochten aan het Royal Holloway college van de universiteit van Londen. Hij is auteur van *The Second Crusade: Extending the Frontiers of Christendom* (Yale, 2007); *The Fourth Crusade and the Sack of Constantinople* (Jonathan Cape, 2004); *The Crusades, 1095-1197* (Longman, 2002); en *Defenders of the Holy Land: Relations between the Latin East and the West, 1119-1187* (Oxford University Press, 1996). Hij levert regelmatig bijdragen aan *BBC History* en *History Today* en is redacteur van het wetenschappelijke tijdschrift *Crusades*. Hij trad op als adviseur voor de programma's *The Cross and the Crescent* (History Channel, 2005) en *Holy Warriors - Richard and Saladin* (BBC2, 2004).

Francis Robinson

Francis Robinson is sinds 1990 hoogleraar in de Geschiedenis van Zuid-Azië aan het Royal Holloway college van de universiteit van Londen. Vanaf september 2008 is hij ook als gastdocent verbonden aan de faculteit Geschiedenis van de universiteit van Oxford. Hij was in 1997-2000 en 2003-2006 voorzitter van de Royal Asiatic Society. In 2006 werd hij benoemd tot CBE voor zijn bijdragen aan het hoger onderwijs en de geschiedenis van de islam. Hij schreef onder meer: *Separatism Among Indian Muslims: The Politics of the United Provinces' Muslims 1860-1923* (1974); *Atlas of the Islamic World Since 1500* (1982); *Varieties of South Asian Islam* (1988); *The Cambridge Illustrated History of the Islamic World* (1996); *Islam and Muslim History in South Asia* (2000); *The Ulama of Farangi Mahall and Islamic Culture in South Asia* (2001); *The Mughal Emperors: and the Islamic Dynasties of India, Iran and Central Asia, 1206-1925* (2007); en *Islam, South Asia, and the West* (2007). Zijn bewerkte deel van de *New Cambridge History of Islam, Islam in the Age of Western Domination*, verscheen in 2010.

Charles Spencer

Charles Spencer bezocht Eton en Magdalen College, Oxford, waar hij Moderne Geschiedenis studeerde. Gedurende zeven jaar werkte hij als verslaggever bij de nieuwsdienst van de Amerikaanse televisiezender NBC. Tot zijn boeken behoren *Althorp: The Story of an English House* (1998); *The Spencer Family* (1999); *Blenheim: Battle for Europe* (2004); en *Prince Rupert: The Last Cavalier* (2007). Hij recenseert boeken voor de *Independent on Sunday* en schrijft voor de *Spectator*, *The Guardian* en tal van andere Britse en Amerikaanse kranten en tijdschriften. Lord Charles Spencer, die sinds 1992 de eigenaar van het landgoed Althorp in Northamptonshire is, riep het Althorp Literary Festival in het leven. Hij is vader van zes kinderen.

Jonathan Sumption

Jonathan Sumption was tot 1975 Fellow Geschiedenis aan het Magdalen College, Oxford. Hij werkt thans als advocaat en is auteur van *The Hundred Years War*, een meerdelig geschiedkundig werk bestaande uit *Trial by Battle* (Faber and Faber, 1990); *Trial by Fire* (Faber and Faber, 1999) en *Divided Houses* (Faber and Faber, 2009).

Stephen Turnbull

Stephen Turnbull behaalde zijn eerste academische graad in Cambridge en ontving vervolgens aan de universiteit van Leeds een MA en doctorstitel in Japanse Religieuze Studies, alsmede een mastersgraad in Militaire Geschiedenis. Hij is docent Japanse Religieuze en Militaire Geschiedenis in Leeds, en was tot voor kort gastdocent Japanse Religieuze en Militaire Geschiedenis aan de internationale Akita universiteit in Japan. Hij publiceerde meer dan zestig boeken over religieuze en militaire onderwerpen, zoals *The Kakure Kirishitan of Japan* (Folkestone, 1998); *The Samurai Sourcebook* (London, 1998); *The Samurai and the Sacred* (Oxford University Press, 2006); *The Great Wall of China* (Oxford University Press, 2007); en verschillende andere geïllustreerde monografieën over de militaire geschiedenis van Japan, China, Korea en het Mongoolse Rijk. Zijn andere onderzoeksinteresses gaan uit naar vergelijkende militaire studies over vroegmodern Europa en Oost-Azië, de ontwikkeling van fortificatietechniek, de geschiedenis van het christendom in Japan en de ontwikkeling van Shinto in de moderne tijd.

John Gillingham

WILLEM DE VEROVERAAR

circa 1027/8-1087

De reputatie van Willem de Veroveraar als groot legeraanvoerder berust voornamelijk op het beroemde jaartal 1066 en zijn overwinning in een van de beslissende conflicten in de militaire geschiedenis, de Slag bij Hastings. De verovering door de Normandiërs bracht Engeland niet alleen een nieuwe koninklijke familie, maar ook een nieuwe elite, een nieuwe cultuur en een nieuwe taal. Sommige kastelen die Willem liet bouwen, zoals in Colchester en Londen (de Tower bijvoorbeeld), waren de grootste gebouwen in hun soort die sinds de val van Rome in Noord-Europa verrezen. Zij dienen nog steeds als monument voor een hertog die een koninkrijk veroverde dat veel groter en rijker was dan zijn eigen hertogdom.

‘Julius Caesar was stellig een verdienstelijk generaal (...) maar toen hij Brittannië binnenviel verrichtte hij niet zulke grote daden als Willem.’ WILLEM VAN POITIERS

De Normandische verovering was een van de opmerkelijkste militaire prestaties in de Europese geschiedenis. Maar voor wie Willem serieus wil beoordelen als legeraanvoerder, mag de bijna mythische faam van dit ene jaar niet verhullen dat hij zijn hele volwassen leven, zo'n veertig jaar lang, oorlogen voorbereidde of voerde.

De risico's van oorlogvoering: Val-es-Dunes, 1047

Toen Willem, als enige zoon van zijn vader, in 1035 het hertogdom Normandië erfde, was hij hooguit acht jaar oud. Ambitieuze Normandische edelen grepen hun kans om kastelen te bouwen en meer onafhankelijkheid te verwerven. Zodra Willem meerderjarig werd, kreeg hij zijn eerste grote les in oorlogvoering toen hij zijn hertogelijk gezag begon te herstellen. Hij had het geluk dat hij kon rekenen op de hulp van zijn eigen landsheer, koning Hendrik I van Frankrijk. Diens hoge rang en lange oorlogservaring zorgden ervoor dat Hendrik de leiding had toen hij met hertog Willem in 1047 Normandische rebellen overmeesterde in de Slag bij Val-es-Dunes. Hoewel hun aanvoerder, Guy de Brionne, zich pas overgaf toen Brionne na

Op het Tapijt van Bayeux dragen Engelse en Normandische strijders een soortgelijke wapenrusting. De Engelsen, die stand willen houden, vechten echter te voet en vormen een schutswal om de Normandische cavalerie van zich af te houden. Het was, zo schreef Willem van Poitiers, een ongebruikelijk gevecht, waarin de ene kant steeds volop in beweging was en de andere schijnbaar aan de grond genageld stond.

een lange belegering viel, had deze slag het verzet overduidelijk gebroken. En had Willem geleerd dat een ordelijke veldslag beslissend kon zijn. In het klimaat vol wedijver dat Frankrijk in de elfde eeuw beheerste, vormden kleinschalige oorlogen een gebruikelijke voortzetting van lokale politiek met andere middelen.

Tegen 1066 was Willem een uiterst ervaren bevelhebber, die ten minste twintig veldtochten achter de rug had. Maar in geen van die campagnes had hij zelf leidinggegeven in een veldslag. Een ogenblik van verwarring of paniek in de strijd kon het werk van maanden of jaren ongedaan maken, met catastrofale gevolgen voor de verliezer. Dit betekent niet dat Willem buitengewoon voorzichtig was. In die tijd vereiste de politieke moraal dat heersers die mannen de strijd in stuurden, de gevaren daarvan zelf moesten delen, en dat zij niet, zoals nu, vele kilometers buiten de gevarenzone bleven. Als het vooruitzicht van een slag bij alle soldaten een verschrikkelijke angst voor verwonding, dood of schande inhield, moet dit voor de aanvoerder nog veel sterker gegolden hebben. Alom werd het doden of gevangennemen van de vijandelijke leider beschouwd als de zekerste manier om te winnen. De vlucht van de Engelsen toen zij vernamen dat koning Harold was gedood, is slechts een van de bekendste voorbeelden van de doorslaggevende betekenis van het lot van de aanvoerder. Twee weken eerder was Harold's eigen overwinning op de Noren bij Stamford Bridge bezegeld door de dood van de Noorse aanvoerders Harald Hardrada en Tostig. In Hastings berichtte de hertogelijke kapelaan, Willem van Poitiers, dat er drie paarden onder Willem waren gedood. Als dat waar is, kan het slechts een kwestie van geluk zijn geweest welke leider als eerste omkwam.

Een bevelhebber die slag voerde, bracht zichzelf dus in groot gevaar. Het wekt dan ook geen verbazing dat veldslagen zeldzame gebeurtenissen waren. Alleen wie heel erg zeker van zijn zaak was, sloeg het advies in de wind van de 'Soldatenbijbel', het door Vegetius samengestelde *De re militari*, een van de invloedrijkste handboeken op het gebied van oorlogvoering. Zijn advies over het leveren van veldslagen was eenvoudig: doe het niet. Je kon het misschien alleen doen als je vijanden veruit in de minderheid waren, als hun moreel laag lag en zij vermoeid waren, en als zij slecht werden geleid, maar anders niet. 'Slag leveren', schreef hij, 'is de laatste optie. Men moet eerst al het andere proberen.'

De inname van Domfront

In de jaren na 1047 betoonde Willem zich een meester in 'al het andere'. In de strijd om macht en territorium tussen de vorsten van Noord-Frankrijk, onder wie de koning van Frankrijk die slechts over het gebied rond Parijs regeerde, vormden kastelen zowel de belangrijkste twistappels als de centra waaromheen de militaire campagnes zich afspeelden. In 1055 vestigde Willem definitief zijn reputatie als briljant krijgsheer door de verovering van de vestingstad Domfront

(op de grens tussen Normandië en Maine) op de grootste oorlogsheld van zijn tijd: graaf Godfried Martel van Anjou. Na een eerste poging om de stad bij verassing in te nemen, legde hij zich neer bij het enige alternatief: een aanval op Domfronts economische basis. Hij wierp een blokkade op door de bouw van vier belegeringskastelen. Om de voorraden van zijn garnizoenen op peil te houden, zo bericht Willem van Poitiers, 'ging hij dag en nacht op inspectie, zowel om eigen bevoorraders tegen aanvallen te beschermen als om degenen die goederen of boodschappen naar Domfront probeerden te brengen de pas af te snijden'. Godfried Martel reageerde hierop met het verzamelen van een legermacht, niet dicht genoeg in de buurt om een veldslag te riskeren, maar wel dichtbij genoeg om Willems bevoorradingslijnen te bedreigen.

Op dat moment had Godfried de overhand. Maar Willems verkenners berichtten dat de verdediging van het bijna vijftig kilometer verderop gelegen Alençon in slechte staat verkeerde. Willem trok 's nachts op en viel aan bij dageraad. De verdedigers van een kleine versterking aan de rivier riep hij op tot overgave. Zij weigerden dat, en maakten beledigende grappen over de status van zijn moeder. Daarop liet hij de vesting bestormen en vervolgens de handen en voeten van de verdedigers afhakken. De gruwelijkheid van dit optreden deed de inwoners van Alençon inzien dat het beter was zich over te geven dan eenzelfde lot te riskeren. Met achterlating van een garnizoen keerde Willem snel terug naar Domfront, dat zich op grond van de vernomen berichten ook gewonnen gaf. Willem slaagde niet alleen in deze zeer beheerste uithollingsstrategie omdat hij snel handelde en bereid was tot straffe maatregelen, maar ook omdat hij er – mede door regelmatige patrouilles – voor zorgde dat hij van alles goed op de hoogte was.

De jaren vijftig van de elfde eeuw: de verdediging van Normandië

Geschrokken van zijn successen, probeerden de vorsten van de buurlanden Willem een kopje kleiner te maken. In 1054 lanceerde Hendrik een aanval over twee flanken, met het ene leger onder zijn bevel en het andere onder leiding van zijn broer. Volgens Willem van Poitiers waren 'de invallers er, al brandstichtend en plunderend, op uit om het hele land in een ellendige woestijn te veranderen'. Met andere woorden: zoals elk leger in die tijd, stuurden zij bevoorradings-troepen op pad en vernielden alles wat ze niet als voorraad of buit mee konden nemen. Dit was het evangelie volgens Vegetius: 'Het voornaamste doel in een oorlog is de vergaring van zo veel mogelijk voorraden voor jezelf en de vernietiging van de vijand door hongersnood.' Het tegelijkertijd voorraden aanleggen en plunderen paste niet alleen in de algemene strategie van een legeraanvoerder, maar voorzag ook in de behoefte van individuele soldaten om zich te verrijken. Een methode die op zo veel manieren tegelijk werkte, was een uiterst efficiënte wijze van oorlogvoering. Hoe kon men zich ertegen teweerstellen zonder slag te

leveren? Stellig niet door zich als verdediger in een kasteel te verschansen en de invaller de vrije hand te geven.

Willem stuurde troepen het veld in, om beide legers te schaduwden. Door hen dicht genoeg te naderen om plunderingen en het inslaan van voorraden te beletten en tegelijkertijd het risico van een massale gewapende confrontatie te vermijden, maakten zijn troepen het de invallers lastig. Willem zelf schaduwde het leger van de koning; het leverde een patstelling op. Maar de andere Franse aanvoerders slaagden er niet in soldaten in toom te houden die plundering beschouwden als de belangrijkste reden om oorlog te voeren. Zodra Willem hiervan op de hoogte werd gesteld, stuurde hij elitetroepen, die zich 's nachts verplaatsten en de vijand bij het krieken van de dag overrompelden. De Slag bij Mortemer, zoals deze doorgaans wordt genoemd, was in wezen een aanval op troepen die zo opgingen in het plunderen dat ze niet langer in staat van paraatheid verkeerden. Het gevolg was echter dat koning Hendrik, zodra hij het nieuws vernam, de invasie afgelastte.

Drie jaar later, in 1057, sloeg Willem wederom een invasie van Normandië af, toen bij Varaville koning Hendrik en graaf Godfried Martel moesten toezien hoe de achterhoede van hun leger werd afgesneden van de rest. Willem, die hen met een kleine, snelle eenheid schaduwde, greep onmiddellijk zijn kans en hakte de achterblijvers aan mootjes.

Ruïne van de toren van het kasteel Domfront. In de elfde eeuw werden in Europa op zo'n grote schaal kastelen gebouwd dat in de dagen van Willem – en in de eeuwen daarna – oorlogvoering werd gedomineerd door de strijd om het bezit van vestingen zoals deze. In 1066 initieerde Willem een systematisch programma van kastelenbouw in Engeland.

De verovering van Maine

Het toeval wilde dat zowel koning Hendrik als graaf Godfried Martel in 1060 overleed, en hierdoor veranderde de situatie ingrijpend. Gedurende de jaren zestig, de tweede fase van zijn militaire loopbaan, kon Willem de strategische aanval kiezen. Zijn eerste doelwit was de stad Le Mans en het graafschap Maine. Hij gebruikte precies dezelfde methoden als die Hendrik en Godfried bij hun aanvallen op Normandië hadden ontplooid. De eerste stap was de vernietiging van het gehele gebied door – in de woorden van Willem van Poitiers – ‘het land schrik aan te jagen door middel van regelmatige en volgehouden invallen’. Beroofd van zijn economische bestaansmiddelen, gaf Le Mans zich in 1063 over.

Het Kanaal over

De dood van koning Edward de Belijder in januari 1066 gaf Willem een excuus om Harold's recht op de Engelse troon te betwisten. Scheepsbouw op ongeëvenaarde schaal ter voorbereiding op de invasie van Engeland – die uitzonderlijk genoeg was om op het Tapijt van Bayeux te worden geïllustreerd – spoorde Harold aan tot het versterken van zijn defensie. Vanaf mei werd een Engelse land- en zeemacht gestationeerd aan de zuidkust. Tegen augustus telde het grote leger dat Willem in Dives-sur-Mer verzamelde waarschijnlijk zeven- tot achtduizend man. Een op de vier was bereden. Die hele maand wachtte hij af in Dives, ondanks de logistieke problemen die deze onbeweeglijkheid meebracht. Wellicht was de wind in het Kanaal ongunstig voor hem, maar het lijkt waarschijnlijker dat Willem het enorme waagstuk niet aandurfde om een legermacht te ontschepen in aanwezigheid van vijandelijke troepen.

Maar ook Harold kampte met logistieke problemen, en nadat hij zijn troepen meer dan drie maanden bij elkaar had gehouden, moest hij ze op 8 september noodgedwongen ontbinden. Nu kreeg Willem eindelijk zijn kans om toe te slaan. Ondanks slecht weer voer zijn vloot op 11 september uit. Maar de wind was ontegenzeggelijk in zijn nadeel. Sommige schepen zonken en de rest moest schuilen in de arm van de Somme. Terwijl hij twee weken lang vastzat in de haven van St. Valéry-sur-Somme bad Willem voor een zuidelijke wind. Hij kreeg iets wat nog veel gunstiger was: de aankomst van de invasievloot van Harald Hardrada, koning van Noorwegen, in de monding van de Humber.

Harold bracht een noodleger op de been en trok op naar het noorden. Tegen de tijd dat hij op 24 september in Tadcaster aankwam, had Hardrada de noordelijke militie al verslagen bij Fulford Gate. Maar Hardrada had de snelheid van Harold's reactie onderschat en, waarschijnlijk overmoedig geworden door de recente overwinning, had hij nagelaten verkenningseenheden uit te zenden. In hun kampementen bij Stamford Bridge net buiten York, waar zij zich veilig waanden, werden de Noorse koning en zijn bondgenoten op 25 september over-

weldigd. Slechts drie dagen later veranderde de wind in het Kanaal van richting. Op de avond van 28 september, toen koning Harold's mannen nog steeds hun overwinning vierden en bijkwamen van de vermoeienissen, voer de Normandische vloot uit. Nadat hij zijn honderden schepen tijdens de nachtelijke oversteek bij elkaar had weten te houden, landde Willem de volgende morgen bij Pevensey Bay, en stuitte daarbij niet op tegenstand. Dit bericht voerde Harold even snel naar het zuiden als tevoren naar het noorden. Tegen de tijd dat Harold in Londen aankwam, had Willem een versterkt bruggenhoofd geslagen, waarbij hij de oude forten in zowel Pevensey als Hastings gebruikte en verstevigde.

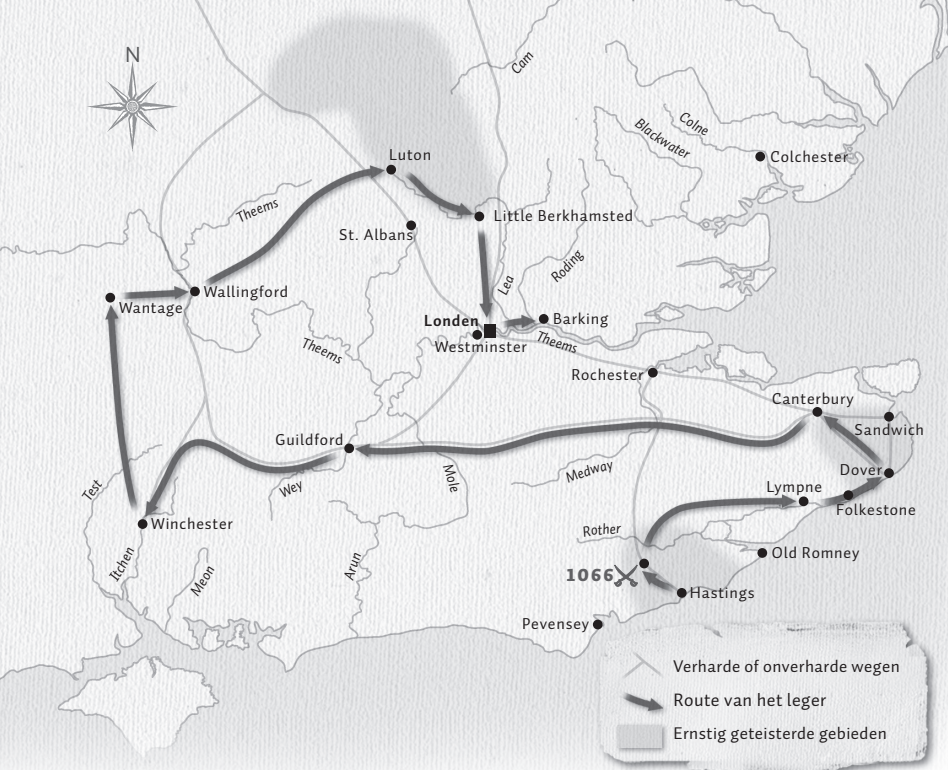
De grote slag: 14 oktober 1066

Maar Harold had nog wel tijd om zijn leger op te stellen in een sterke verdedigingslinie aan de rand van wat nu Battle heet. Al wat hij moest doen, was standhouden. Willem was gedwongen het risico te aanvaarden van een frontale aanval. De overgebleven bronnen zijn lang niet goed genoeg om de gebeurtenissen op die augustusdag te kunnen reconstrueren (ook al heeft menig historicus desondanks een poging daartoe ondernomen), maar het is mogelijk dat Willems leger over een beslissend voordeel beschikte door het bezit van werktuigen om projectielen mee af te vuren. Het ging hierbij ofwel om een technologische voorsprong in de vorm van een kruisboog, een wapen dat de Engelsen niet kenden, of misschien alleen om een voordeel dankzij het aantal boogschutters waarover hij beschikte.

Hoewel Harold een dappere strijder was, ontbeerde hij Willems jarenlange ervaring als bevelhebber. Behalve aan de grenzen van Schotland en Wales hadden de Engelsen de laatste vijftig jaar weinig directe oorlogservaring opgedaan. De verhalen over voorgewende vluchtpogingen van de Normandische cavalerie, waardoor sommige Engelsen uit hun verschansing werden gelokt, wekken de indruk dat de ene partij geoefend was, terwijl het de tegenpartij aan ervaring ontbrak. Desalniettemin werd er lang en hard slag geleverd. De duisternis viel reeds in toen Harold de dood vond, onder omstandigheden die altijd mysterieus zijn gebleven. Willem van Poitiers, de tijdgenoot die nog het beste van een en ander op de hoogte was, schreef er niets over. Toen de overgebleven Engelsen op de vlucht sloegen, werden zij achtervolgd. De dag eindigde met een slachting die de tijdgenoten schokte. Daarmee werd – ongetwijfeld met opzet – een helder signaal afgegeven. Om koning van Engeland te kunnen worden, zou de hertog nergens voor terugdeinzen.

De verovering van Engeland

Nu hun leiders dood of in verwarring waren en ze geen geschikte kandidaat voor de vacante troon hadden, bleken de Engelsen niet in staat Willems leger tegenstand van betekenis te bieden toen dit naar Londen optrok via een omslachtige

SLAG LEVEREN MET HAROLD

In oktober 1066 werd Willem geconfronteerd met een uitdaging waar hij ondanks zijn twintig jaar oorlogservaring niet eerder voor was gesteld. Het leek bijna onmogelijk dat hij Normandië zou kunnen blijven regeren en zijn bruggenhoofd over het Kanaal in de komende wintermaanden kon handhaven. Hij zou niet in staat zijn nog veel langer een voor die tijd ongebruikelijk groot leger op de been te houden. Alleen als hij Harold op het slagveld zou verslaan, kon hij vorderingen maken die ook maar enigszins overeenstemden met de omvang en de kosten van zijn voorbereidingen. Maar dit alles moet al vanaf het begin duidelijk zijn geweest. Voor het eerst in zijn militaire carrière had hij een

veldtocht gelanceerd met de bedoeling een veldslag uit te lokken. Het mogelijke profijt was zo groot dat hij het risico voor deze ene keer wilde nemen. Er waren echter twee partijen nodig om slag te leveren. De legeraanvoerder die er het meest bij te verliezen had, kon een treffen vrijwel altijd vermijden. Het probleem voor Willem was hoe hij Harold in een positie kon lokken waarin de Engelsman geen andere keuze had dan de confrontatie aan te gaan. Sinds zij aan land waren gegaan, hadden de Normandiërs het gebied rondom Hastings al geplunderd. Alle koningen voelden enige druk om hun onderdanen te beschermen, maar voor Harold speelde nog iets anders mee: dit was Oost-Sussex, een

gebied waarin veel van zijn familiebezittingen lagen; de beheerders van de landerijen hier waren zijn pachters, van wie hij velen persoonlijk zal hebben gekend. De plundering van Oost-Sussex was ten dele bedoeld als provocatie om Harold uit zijn tent te lokken. Maar het is ook mogelijk dat Harold, verheugd over zijn grote overwinning bij Stamford Bridge, probeerde dat kunstje te herhalen en ervoor koos om risico's te nemen in de hoop de invallers andermaal te verrassen. Elke misrekening die Harold misschien ook maar gemaakt had, werd slechts afgestraft omdat Willem zich snel verplaatste en zich daarbij van tevoren over alles grondig liet informeren, zoals hij dat gedurende heel zijn carrière deed. Willem van Poitiers merkte op dat hoewel alle leiders gewend waren verkenner uit te zenden, hertog Willem vaak zelf op verkenningstocht ging, zoals hij ook deed

nadat hij in Engeland geland was.

Op de avond van 13 oktober meldden Willems verkenner dat Harold naderde. Daarop riep hij de troepen die voorraden aan het verzamelen waren haastig terug. Bang voor een nachtelijke aanval, hield hij de troepen in het kampement in staat van paraatheid tot zonsopgang. Op dit angstige moment deed Willem zijn maliënkolder andersom aan. Maar de gevreesde aanval bleef uit; de Engelsen hadden besloten 's nachts te rusten. Bij het krieg van de dag verplaatste het hele Normandische leger zich razendsnel, waardoor Harold geen kans kreeg zich ordelijk terug te trekken. Het ogenblik waarop Willem zich zo lang had voorbereid, was aangebroken. Een veldslag was nu onvermijdelijk. Dat hij dit bewerkstelligde terwijl hij zich in een ongekende strategische positie bevond, was een meesterzet van Willem.

maar strategisch verstandige route langs Dover, Canterbury, Winchester en Walingford. Op eerste kerstdag 1066 werd Willem gekroond in Westminster Abbey. Begin 1067 keerde hij in triomf terug naar Normandië. Maar de Normandiërs juichten te vroeg. Van 1067 tot 1070 deden zich elk jaar opstanden voor: in Kent, in het zuidwesten, in Wales, in de Fenlands en vooral in Northumbria. Tegen 1069 beseftte Willem dat het noorden schier onoplosbare militaire problemen bezorgde aan een koning van Engeland die tevens hertog van Normandië was. Praktisch afgesneden van de rest van Engeland door de moerassen rond de Humber en de Pennines, was Northumbria volstrekt onbeschermd tegen inmenging van Denen en Schotten. De oplossing die Willem tijdens de winter van 1069-1070 meedogenloos uitvoerde, was het 'Terroriseren van het Noorden', de weloverwogen vernietiging van wintervoorraden voedsel en granen in de regio: afslachting door hongersnood. Jaren later was de schade aan de economie van Yorkshire nog steeds zichtbaar in het *Domesday Book* (1086). In strategisch opzicht had Willem de problemen van het noorden opgelost door het in een cordon sanitaire te veranderen, een braakliggend terrein dat hebzuchtige burenen niet interesseerde. In

1070 bracht zowel de koning van Denemarken als die van Schotland een bezoek, en beiden keerden spoedig huiswaarts.

‘De overwinning zal naar de aanvoerder gaan die bereid is niet alleen genereus te zijn met zijn eigen bezit, maar ook met dat van zijn vijand.’ HERTOEG WILLEM VERTELT TWIJFELAARS WAAROM HIJ HAROLD ZAL VERSLAAN

Na 1071 had Willem Engeland vrij stevig in zijn greep, mede dankzij zijn politiek van kastelenbouw in alle steden van enig belang. De inwoners van Le Mans hadden zijn afwezigheid echter aangegrepen om de Normandische heerschappij af te schudden. In 1073 keerde hij terug naar Maine, en bracht Engelse troepen mee. In de Angelsaksische Kroniek werd opgetekend: ‘Zij plunderden het, vernielden de wijngaarden, brandden de steden plat en vernietigden het platteland, waarmee ze alles aan zich onderwierpen’. De zaken namen hun gebruikelijke gang weer. Aangezien een nieuwe koning van Frankrijk en de graaf van Anjou hun spierballen lieten zien, was Willems geboorteland veel kwetsbaarder voor plotselinge aanvallen dan zijn koninkrijk overzee. Sindsdien namen diplomatiek overleg en oorlogvoering aan de grenzen van Normandië hem grotendeels in beslag. Naarmate hij ouder werd, ging niet alles zoals hij het wilde. In 1087 viel het garnizoen van de Franse vesting Mantes Normandië binnen. Toen Willems troepen Mantes bij wijze van vergelding plunderden, liep hij de verwonding op die hem fataal werd.

Door zijn beheersing van alle methoden van oorlogvoering uit de elfde eeuw, de gangbare, de uitzonderlijke en de hardvochtigste, verdient de man die door tijdgenoten Willem de Bastaard werd genoemd onmiskenbaar de naam waarmee hij de laatste acht eeuwen bekend is: Willem de Veroveraar.

Hedendaagse historici als John Childs, Stephen Brumwell, Charles Spencer, Antonia Fraser en vele anderen schrijven in 32 hoofdstukken over de geniaalste generaals van het jaar duizend tot Napoleon.

- Internationale, vooraanstaande auteurs over de bekendste legeraanvoerders uit de geschiedenis

- Zelfstandig te lezen vervolg op *Legendarische veldheren I*

Willem de Veroveraar
John Gillingham

Bohemund I
Jonathan Phillips

Frederik Barbarossa
Jonathan Phillips

Dzjengis Khan
Justin Marozzi

Koebelai Khan
Justin Marozzi

Alexander Nevski
Isabel de Madariaga

Baibars
Jonathan Phillips

Timoer Lenk
Justin Marozzi

De Zwarte Prins
Jonathan Sumption

Hendrik V van Engeland
Robert Hardy

Jeanne d'Arc
Anne Curry

Sultan Mehmet II
John Julius Norwich

Hernán Cortés
Felipe Fernandez-Armesto

Süleyman de Grote
John Julius Norwich

Gonzalo de Córdoba
Niccolò Capponi

Akbar de Grote
Francis Robinson

Oda Nobunaga
Stephen Turnbull

Willem van Oranje
Arnout van Cruyningen

Maurits van Nassau
John Childs

Prins Frederik Hendrik
Arnout van Cruyningen

Gustav Adolf
Stephen Brumwell

Graaf Tilly
John Childs

Oliver Cromwell
Antonia Fraser

Burggraaf van Turenne
John Childs

Hertog van Marlborough
Charles Spencer

Prins Eugenius van
Savoie
Charles Spencer

Karel XII
Stephen Brumwell

Maurits van Saksen
John Childs

Frederik de Grote
Giles MacDonogh

Robert Clive
Robert Harvey

James Wolfe
Stephen Brumwell

Nathanael Greene
Stephen Brumwell

ISBN 978 90 5977 533 6 • NUR 681

Omniboek

www.uitgeverijomniboek.nl